

FEMINISERING

Waarom zorg en onderwijs meer dan ooit vrouwenbastions zijn

Plots zagen wij hier nauwelijks nog mannen

Terwijl de genderrollen in onze samenleving langzaam maar zeker beginnen te vervagen, zijn de zorg en het onderwijs meer dan ooit vrouwenbastions. Hoe komt dat? En is het wel gezond?

Door JEROEN DE PRETER

Wie een kind heeft met leer- of gedragsproblemen, heeft het misschien al opgemerkt: de hulpverlening is vooral een vrouwenzaak. Neem om één forspant bijvoorbeeld te noemen, het Centrum voor Ontwikkelingsstoornissen (COS) in Leuven. Het COS-team bestaat vandaag uit 23 kinderartsen, orthopedagogen, psychologen, logopedisten en kinesisten. Alle 23 zijn ze vrouw. Het is met andere woorden, een *all female panel*.

Het COS-team is zeker geen uitzondering. Ook bij organisaties als Kind en Gezin of Pleegzorg Vlaanderen vormen de mannelijke personeelsleden hoogstens een kleine minderheid. Net als het onderwijs wordt de zorg geconfronteerd met een verragende feminisering. Die evolutie kun je paradoxaal noemen. Terwijl mannen binnen het gezin steeds meer tijd maken voor de kinderen, is buiten het gezin precies het tegenovergestelde het geval. Ongewijfeld groeien er vandaag kinderen op in een naast volstrekt manloze wereld.

Is die feminisering problematisch? Die vraag volgt later in dit stuk. Eerst iets over de oorzaken. Die zijn, toch minstens op het eerste gezicht, te vinden op de plekken waar ons onderwijszende en zorgende personeel wordt opgeleid: onze hogescholen en universiteiten.

Nieuwe cirkel

Toen ik in de jaren zeventig studeerde, waren de mannan in studierichtingen als pedagogiek, psychologie en geneeskunde nog ruim in de meerderheid, vertelt Danny Wildemersch, emeritus hoogleraar pedagogische wetenschappen (KU Leuven). Hoogstens een derde was vrouw.

De kentering kwam er samen met de verrouwelijking van onze universiteiten in de jaren tachtig en negentig. Terwijl het aantal mannelijke studenten min of meer stabiel bleef, verdubbelde tot ver-

drievoudigde het aantal studentes. 'In die periode zag je een spectaculaire feminisering van de richtingen pedagogiek en psychologie', zegt Wildemersch. Plots zagen we hier nauwelijks nog mannen.

Wildemersch overdrift niet, zo blijkt uit de cijfers. Aan de KU Leuven volgen dit academischejaar 14 mannen de bachelor pedagogische wetenschappen, ze delen de aula's met 262 vrouwen. Aan dezelfde universiteit schreven 6 heren zich in voor een bachelor logopedische en audiologische wetenschappen; zij zien zich omringd door 189 vrouwen. Minder spectaculair, en toch ook tekenerend, is het overwicht in de richting psychologie: 246 mannen vormen er een kleine minderheid tegenover de 1061 studentes.

Grote onverenigdheden dus, maar hebben die ook ten gronde iets te maken met de verrouwelijking van de universiteit? Wellicht niet. Al in het secundair onderwijs lijken meisjes (of zijn het vooral hun ouders?) meer aangetrokken tot richtingen die te maken hebben met onderwijs, zorg en (mentale) gezondheid. Denk aan humane wetenschappen, een richting die volgens de laatste gegevens voor ongeveer 75 procent bevolkt wordt door meisjes.

Hoe dat komt? 'Ik denk dat die keuzes vooral te maken hebben met oude, moeilijk uitroerbare genderstereotypen', zegt Ann Buysse, hoogleraar psychologie aan de Universiteit Gent. 'Onwettig zien we de exacte wetenschap nog altijd als een mannelijk domein, terwijl we de wetenschappen die met zorg en opvoeding te maken hebben met vrouwen associëren. Zelfs binnen de verschillende takken van de psychologie zie je die stereotypen weerspiegeld. De minderheid van mannelijke studenten psychologie kiest overwegend voor specialisaties als bedrijfspsychologie en theoretische psychologie; de studentes kiezen vaker voor klinische psychologie – de meest zorgende specialisatie. Aan de universiteit creëren we zo vrouwelijke en mannelijke rolmodellen die de stereotypen telkens weer reproduceren. Het is een vicieuze cirkel.'

Danny Wildemersch draagt nog een aantal verklaringen aan, die mogelijk minder met stereotypen te maken hebben. 'Ik vermoed dat meisjes en vrouwen zich veiliger voelen bij keuzes die een meer zorgende rol op de achtergrond implanteert. Dat genderschil heb ik >>

Vrij onderzocht weten we dat interesse van jongens vaker gericht is op objecten, die van meisjes meer op intermenselijke relaties.

Baan: Knack, nu 12 van 20 tot 26 maart 2013, 498 Joop P

als docent duidelijk waargenomen: studentes functioneerden anders in een aula. Ondanks hun numerieke minderheid traden de mannen in debatten of discussies veel gemakkelijker naar voren. Sterker nog, vaak moediger studenten hun mannelijke collega's aan om het voorloeu te nemen, zelfs wanneer ik wist dat zichzelf inhoudelijk sterker waren. Bovendien weten we uit onderzoek dat interesse van jongens vaker gericht is op objecten, die van meisjes meer op intermenselijke relaties. Dat speelt allicht mee in de studie- en beroepskeuze.'

Die vaststelling brengt ons almaar dichterbij een heikale maar in deze context onvermijdelijke kwestie. Is de studie- en beroepskeuze een gevolg van een aangeboren seksuele voorkeur (*nature*) of wordt je door genderstereotypen in een richting geduwd (*nurture*)? Het is een oeroude discussie, waarin traditioneel twee kampen elkaar bevechten. Het eerste kamp zou je het kamp Simone de Beauvoir kunnen noemen, naar de Franse feministe. Daarin wordt aangenomen dat genderverschillen vooral opgedrongen worden. Om het met De Beauvoir's eigen gevelgelde woorden te zeggen: 'Je wordt niet als vrouw geboren, maar tot vrouw gemaakt.'

Het tweede kamp zeg maar het kamp Charles Darwin, naar de bedenker van de evolutiehoorie, zegt dat seksverschillen al van bij de geboorte een belangrijke rol spelen in wie we willen en zullen worden. In dat kamp vind je de bekende Nederlandse neurobioloog Dick Swaab. In zijn bestseller *Wij zijn ons brein* vertelt hij zich tegen de stelling dat stereotiepe gedragsverschillen tussen jongens en meisjes ons vooral opgedrongen worden. Swaab verwijst onder meer naar een experiment met groene meerkatjes, die poppen, ballen en autootjes

'Als man of vrouw zijn we tot op zekere hoogte voorgeprogrammeerd, maar we hebben de vrijheid om andere rolpatronen aan te moedigen.'

Danny Wildemeersch, emeritus hoogleraar pedagogische wetenschappen, KU Leuven

toegeworpen kregen. De vrouwlyfjespaan koozen bij voorkeur de poppen en begonnen de pop anogementaal te besnuffelen. Ze gingen dus typisch moederlyf gedrag vertonen, terwijl de mannelijfjespaan meer interesse hadden voor het spelen met de autootjes en een bal.'

Biologisch, cultureel, politiek
Darwinisten zien seksueel verschil als een moedlyk, zo niet onuitwisbaar gevolg van miljoenen jaren evolutie door natuurlyfke en seksuele selectie. In haar boek *Darwin voor dames*, waarvan binnenkort een geactualiseerde versie verschijnt, vraagt filosofe Criet Vandermassen (UGent) zich af waarom een huwellyk tussen biologlyfke en feminisme zo moedlyk is. De feminisering van onderwys en zorg is volgens haar een loglyfch gevolg van een inherente seksesverschil. Om dat punt te maken, verwijst ze net als Danny Wildemeersch naar het onderzoek waaruit blijkt dat de meeste jongens graag met objecten omgaan en de meeste meisjes omgang met mensen verkiezen. Dat onderzoek is onder meer gevoerd in tientallen verschillende culturen. Telkens weer bleek de kloof tussen jongens en meisjes femo-

meenaal groot. En nog interessanter: die kloof is in alle culturen even groot, hoe traditioneel of gendergeellyk ze ook zijn. Dat suggereert dat interesses los staan van rolpatronen.

Het idee dat vrouwen door onze samenleving in een zorgende rol worden gedwongen, wijst Vandermassen af. De feminisering wijst volgens haar net op een vrye, welvarende maatschappylf. In arme landen richen vrouwen zich veel vaker op wetenschap en technologie. Je hoort welens beweren dat die landen op het vlak van genderevenwlych verder staan dan wij, maar het tegendeel is waar: vrouwen maken die keuze om feminisatie een kans te hebben op een job. In wel-

varende landen hoeven ze niet te kiezen uit lyfsbehoud en kunnen ze hun eigen voorkeuren volgen.'

Danny Wildemeersch ontkeert niet dat biologlyfche verschillen een rol spelen, en net als Griet Vandermassen benadrukt hij het belang van de persoonlijke vryheid. Toch is hun analyse heel anders. 'Ik betwist niet dat wij als man of vrouw tot op zekere hoogte voorgeprogrammeerd zijn,' zegt Wildemeersch. 'Maar ik heb moete met de tendens, in sommige wetenschapspraktikken, om dat "gedetermineerd" zijn te benadrukken. Niet in de laatste plaats omdat keuzes tens als de vryheid om andere keuzes te maken weggeredeneerd wordt. Wij zijn, behalve biologlyfche wezens, ook cultureel en politlyfke wezens. We hebben de vryheid om andere rolpatronen te ontvrykelen en zelfs aan te moedigen.'

'In het verleden hebben we in onze samenleving al geregeld zulke keuzes gemaakt. Wij hebben in onze wet geschreven dat alle mensen geellyk zijn, in het volbe beseft dat er grote verschillen zijn, zowel biologlyfch, economisch als sociaal. Hetzelfde geldt voor genderrollen. Uit onze evolutie en onze voorgeschiedenis is een klassieke rolpatronen gerepeld dat ongetwyfeld ooit zijn met heel gehad. Maar vandaag leven we in een heel andere context, en kunnen we ervoor kiezen om ingeslepen rollen te herbedenken.'

Dominante waarden

Een vraag, misschien wel de belangrijkste is hier voorlopig buiten beschouwing geblyven. Is de verragende feminisering van de zorg en het onderwijs een probleem? Kan het, concreter, schadellyk zijn voor de ontwikkeling van kinderen als ze opgroeyen in een overwegend vrouwelyfke omgeving?

Griet Vandermassen, en met haar daarvan overtuigd. Ze betoegen dat het huidige, getemiseerde systeem te weinig oog heeft voor de eigenheid van jongens en zelfs de neiging heeft om die eigenheid te problematiseren, bijvoorbeeld door druk gedrag te diagnosticeren als ADHD. 'Het probleem is niet zozeer de oververtegenwoordiging van vrouwen, maar de dominantie van de vrouwelyfke waarde,' stelt Vandermassen. 'Vooral jongens zouden gebaat zijn bij een voorzichtlyge terugkeer naar de meer klasslyfke visie op'

'DIVERSE TEAMS NEMEN BETERE BESLISSINGEN'

Bieke Purnelle is directeur van Kops, het kenniscentrum voor gender, feminisme en geellyfke kennis. Een actieplan om meer mannen in zorg en onderwijs te krijgen is volgens haar een prima idee.

Is de feminisering van zorg en onderwijs een probleem?
BIERPURNELLE: Als het over de kwaliteit van het onderwijs of de zorg gaat, zijn er geen negatieve effecten vast te stellen: daarvoor zijn de meeste auteurs van wetenschappelyfke onderzoeken het eens. Ook op het vlak van het sociaal-emoionele toon gek enkel onderzoek madelge effecten aan. Dat betekent natuurlijk niet dat er geen effect is. Heel wat leerlyngen krijgen in hun hele schoolcarriere nooit les van een man.

Jongens krijgen dus ook minder kans om zich te identificeren met een mannellyfke lesgever. Het ontbrekt leerlyngen aan diverse rolmodellen. Onbedeeld krijgen ze de boodschap: lesgeven is iets voor vrouwen. Als we vinden dat iedereen alle kansen moet krijgen en vry en onvooroordeeld moet kunnen kiezen voor een studie en beroep, kunnen eenzijdlyge rolmodellen wel een probleem zijn.

Een ander madelge effect is dat van de niet-diverse teams: onderzoek wijst uit dat diverse teams

betere beslissingen nemen, omdat meer perspectieven bijdragen tot de besluitvorming. Dat geldt in bedrijven, maar evenzeer in andere omgevingen waar mensen samen werken en beslissen. Een klassenraad of een medlyfche overleerraad die divers is, samengeveld, ook als het over de sociaaleconomische of etnlyfche achtergrond van de leden gaat, kijkt met een ruimer perspectief, met een opener visie naar de leerlyngen of patienten.

De Vlaamse overheid heeft een STEM-actieplan, onder meer om vrouwen te enthousiasmeren voor wetenschap. Waarom bestaat er geen plan om jongens te enthousiasmeren voor zorg- en onderwijsgerlyfche opleidingen en beroepen? En zou dat wensellyk zijn?

PURNELLE: Een aantal vrouwen- en genderorganlyfkes vragen al lang om zo'n plan. Het is prima om meisjes te stimuleren om voor technische en wetenschappelyfke richtlyngen te kiezen, maar waarom gebeurt het omgekeerde niet? Dat heeft uiteraard ook te maken met de maatschappelyfke waarding: technische en wetenschappelyfke beroepen worden hoger gewaardeerd en beter betaald dan zorgberoepen. Net zoals traditio-

'vrouwelyfke'

eigenschappen nog altyd lager gewaardeerd worden dan 'mannellyfke'. Er lijkt hier iets paradoxaals aan de hand. Binnen het gezin lijken mannen meer en meer bereid om zorgtaken op zich te nemen, maar in de samenleving zien we het omgekeerde. Hebt u daar een verklaring voor?

PURNELLE: Heel vaak pindaaks. Recente studies over de verdeling van huishoudelyfke en zorgende taken spreken met tegen dat mannen vandaag meer van die taken op zich nemen - wat wel blijkt te kloppen, is dat vaders vaker meer om vrouwen te enthousiasmeren voor wetenschap. Waarom bestaat er geen plan om jongens te enthousiasmeren voor zorg- en onderwijsgerlyfche opleidingen en beroepen? En zou dat wensellyk zijn?

PURNELLE: Een aantal vrouwen- en genderorganlyfkes vragen al lang om zo'n plan. Het is prima om meisjes te stimuleren om voor technische en wetenschappelyfke richtlyngen te kiezen, maar waarom gebeurt het omgekeerde niet? Dat heeft uiteraard ook te maken met de maatschappelyfke waarding: technische en wetenschappelyfke beroepen worden hoger gewaardeerd en beter betaald dan zorgberoepen. Net zoals traditio-

Recente cijfers geven aan dat Belglyfche vrouwen gemiddeld 6 uur minder vrylyde tijd per week hebben dan mannen. Genderstereotypen zijn nu eenmaal erg solide en stevig vastgeroest, in onze gedrgpatronen en in hoe we de samenleving hebben ingericht.

'Aan de universiteit creëren we vrouwelyfke rolmodellen die de stereotypen telkens weer reproduceren.'

Ann Buysse, hoogleraar psychologie, UGent

Het probleem is niet zozeer de oververtegenwoordiging van vrouwen, maar de dominantie van de vrouwelijke waarden.'

Griet Vandermassen, filosofe, UGent

onderwijs. De nadruk in het onderwijs ligt vandaag sterk op samenwerking en sociale vaardigheden, terwijl zij meer geprikkeld worden door actie en competitie. Een soortgelijk probleem zie je in de psychologische hulpverlening, waar alles draait om praten over emoties.

De moeilijkheid is dat de wetenschap stellige uitspraken in de weg staat. Voor dit artikel heeft Danny Wildemeersch een aantal studies gelezen waarin effecten van feminisering in de klas werden onderzocht. Zijn conclusie: De wetenschap geeft geen eenduidig antwoord op uw vragen. Dat verbaasde me en tegelijk bevestigde het een mij niet ontbrekend gegeven. Opvoeding, vorming en onderwijs gaan altijd gepaard met onzekerheid, vanwege de complexiteit ervan zijn de uitkomsten moeilijk te voorspellen. Vaak moeten we de antwoorden zoeken in het maatschappelijke en politieke debat. Dan rijzen vragen als: wat vinden we van opvoedings- en vormingsstatu- des die exclusief door mannen of vrouwen worden bevestigd en vrijwel exclusief op een mannelijk of vrouwelijk publiek zijn gericht?

Die laatste vraag wordt min of meer gesteld in een al wat oudere nota van de Dienst Diversiteitsbeleid van de KU Leuven. Daarin wordt aangestipt dat de genderonvennigheden aan die universiteit de laatste twintig jaar nog zijn verscherpt. Vandaag zijn er in Leuven meer opleidingen met een zware onderwijs- en onderzoekingscomponent van mannen, zo blijkt. Die versatelling is opmerkelijk omdat in de 'diversiteitswet' de nadruk altijd op het omgekeerde wordt gelegd: in de praktijk wordt vooral de ondervertegenwoordiging van vrouwen in 'mannen-richtingen' als een nijpend probleem gezien. Om daaraan te verhelpen, investeerde de Vlaamse overheid de afgelopen jaren miljoenen in een STEM-actieplan.

Dat is er in belangrijke mate op gericht meisjes en vrouwen warm te maken voor richtingen die te maken hebben met *Science, Technology, Engineering en Mathematics*. Wellicht mede daardoor is het aantal vrouwen in academische STEM-bachelors gestegen van 31,6 procent in 2010 tot 34,4 procent in 2017.

De vraag ligt voor de hand, maar wordt zelden gesteld: waarom bestaan er vandaag geen actieplannen om jongens en jonge mannen warm te maken voor een carrière in het onderwijs of de zorg?

Waste of talent

Ik vermoed dat het STEM-actieplan er gekomen is vanuit een economische logica, zegt Ann Buysse. 'Het bedrijfsleven kamp met een groot tekort aan ICT'ers en ingenieurs. Acties gericht op vrouwen waren allicht vooral bedoeld om dat tekort weg te werken - en niet in de eerste plaats om het genderoverwicht te corrigeren. In de zogenaamde zachttere sectoren is die economische noodzaak er veel minder. Toch vind ik acties om meer mannen in de zorg en het onderwijs te krijgen een goed idee. De feminisering houdt jongens of mannen met potentieel in de zorg of het onderwijs tegen om de stap te zetten. Het is een waste of talent.'

Om soortgelijke redenen is ook Danny Wildemeersch een voorstander. 'Zoals veel meisjes en jonge vrouwen vroeger vanwege de klassieke patronen niet beseften dat ze bijvoorbeeld een groot talent hadden als programmeur, zijn er vandaag ongetwijfeld veel jongens en jonge mannen die onvoldoende beseften welke talenten ze onbenuut laten in de zorg of het onderwijs. Mag ik er over- plagen op wijzen dat er al veel zulke actieplannen zijn geweest voor de verpleegkunde? Door het tekort aan verpleegkundigen zijn ze in die sector actief op zoek gegaan naar mannen. Die campagnes waren relatief succesvol, al wijst mijn vrouw er wel altijd op dat die vermannelijking binnen de verpleegkunde ook een schaduwzijde heeft: bijna automatisch zag je dat die mannen in de leidinggevende rollen terecht kwamen. De vrouwen bleven, misschien wel vanwege de voorkeur voor het relationele, gewoon met patiënten werken.'

Dat ook filosofe Griet Vandermassen corrigerende acties bepleit, lijkt op het eerste gezicht contradictoer. Waarom iets willen veranderen aan patronen die volgens de wetenschap perfect natuurlijk zijn, en waarbij zowel vrouwen als mannen zich bijgevolg comfortabel voelen? 'Hoewel de oververtegenwoordiging van vrouwen in zorg en onderwijs perfect logisch is, heeft ze duidelijke nadelen', zegt ze. 'Jongens hebben behoefte aan mannelijke rolmodellen, die hun leren hoe ze een mature mannelijkheid kunnen ontwikkelen. Een campagne om iets aan de gebrekkige instroom van mannen te veranderen, kan zeker effect hebben als die zou inzetten op iets wat mannen meestal veel belangrijker vinden dan vrouwen: de status en het aanzien van een job. Dat brengt ons bij wellicht de allerbeste maatregel om iets aan het ongewenst te doen: zorgen voor een beter loon.' (lacht) ●

De feminisering houdt jongens of mannen met potentieel in de zorg om de stap te zetten.

Ann Buysse, hoogleraar psychologie, UGent

SPORT
VOETBAL

€1
per week

LIONEL MESSI

HET GROTE INTERVIEW

5 weken
voor maar €5

Tijdelijk aanbod - reageer snel!

Surf naar <http://promotieabonnementen.be> en vernoemd je voordeelcode: **PSPNM**

Ik wil de voordeelbon in en stuur hem, samen met een briefje van €5, in een niet-gefrankeerde omslag naar Sport/Voetbalmagazine, Abonnementenservice, DA 852-265-5, 8800 Roeselare.

MIJN VOORDEELBON

Dhr. Mevr.

JA, ik wil 5 weken Sport/Voetbalmagazine lezen voor maar €5.
Normale prijs in de winkel: €21. Mijn voordeel: €16 of 76% korting.

Voornaam _____ Naam _____ Nr. _____ Bus _____

Straat _____

Postcode _____ Plaats _____

Tel. _____ Geboortedatum _____

E-mail _____

Aanbod geldig tot 30/06/2019 voor persoonsgegevens die in de afgelopen 6 maanden geen abonnement op Sport/Voetbalmagazine hadden.

Het onderschrijven van het voordeelabonnement houdt in dat je in akkoord verklaart met onze verkoopsvoorwaarden (www.knaakke.be/voorwaarden). Je persoonsgegevens worden verwerkt door Polistara Media Group conform onze privacy policy (www.knaakke.be/privacy) en worden gebruikt in het kader van de uitvoering van de overeenkomst en voor directmarketingdoelstellingen.

PSPNM